

Gode relasjoner kan hindre tvang i demensomsorgen

Pasienter møter sykepleiere med tillit, men tilliten er sårbar. Overfor personer med demens har sykepleiere et ekstra ansvar for å skape tillit.

Anne Kari Tolo Heggstad

Professor
Fakultet for helsefag, VID vitenskapelige høyskole

Etikk

Tillit

Demens

Sykepleien 2022;110(89957):e-89957
DOI: 10.4220/Sykepleiens.2022.89957

Hovedbudskap

Som sykepleiere har vi ansvar for det enkelte liv som legges i våre hender. Et slikt ansvar fordrer at pasientene kan ha tillit til oss. I møte med personer med demens, som er spesielt sårbare, er ansvaret ekstra viktig. Vi har både etikk og lovverk som skal hjelpe oss å ivareta pasienten best mulig. Hvis vi vektlegger tillit og tillitsskapende tiltak, i tråd med både etikk og lovverk, vil det langt på vei hjelpe oss å skape gode relasjoner. På den måten kan vi unngå uønsket bruk av tvang eller krenke pasienten.

«Den enkelte har aldri med et annet menneske å gjøre uten at han holder noe av dets liv i sin hånd.» (1)

Dette kjente sitatet fra den danske teologen og filosofen K.E. Løgstrup sier noe om hvilket ansvar vi har som sykepleiere. I dette ansvaret, skriver Løgstrup, ligger det en fordring – en etisk fordring – om å ta vare på livet som er lagt i våre hender. Det kan være mindre eller større deler av pasienters liv som legges i våre hender, ut ifra hvor avhengige pasientene er av oss.

Vi må være ekstra oppmerksomme på ansvaret vi har fått

Løgstrup snakker også om *tillit*. Han mener tillit er et grunnleggende menneskelig fenomen – at vi i utgangspunktet møter hverandre med tillit (1). Derfor møter pasientene oss med tillit, men denne tilliten er sårbar – spesielt i relasjoner der den ene er mer avhengig av den andre.

I denne artikkelen vil jeg reflektere over hvilket ansvar vi har i møte med personer med demens og betydningen av tillit i relasjonen mellom sykepleiere og pasienter. Kontakten mellom sykepleier og pasient i demensomsorgen er ofte spesielt sårbar. Vi har gjerne store deler av pasientens liv i våre hender. Dermed må vi være ekstra oppmerksomme på det ansvaret vi har fått, og vi må vise at vi er tilliten verdig.

Etikken kan bidra til å skape tillit

For at vi som helsepersonell ikke skal misbruke den sårbare tilliten som er gitt oss, og makten vi som sykepleiere har, trenger vi etikken. Etikken skal bidra til å ivareta relasjonen og hindre at vi krenker pasienten (2). Etikken kan bidra til å skape tillit. Ved å ha søkelys på etiske verdier som respekt, rettferdighet og medbestemmelse vil jeg påstå at vi skaper tillit.

Flere tiltak må være på plass før tvang kan vurderes

I tillegg har vi i helsetjenesten også fått et lovverk som skal beskytte pasienten og ivareta tilliten. Vi har blant annet kapittel 4a i lov om pasient- og brukerrettigheter (3). Der er *tillitsbegrepet* nevnt eksplisitt. Det står at vi skal ha prøvd ut alle mulige *tillitsskapende* tiltak før vi vurderer tvang. I loven er det en rekke andre punkter som også skal være på plass for at tvang skal kunne tas i bruk. Som for eksempel at helsehjelpen skal anses som nødvendig. Videre må unnlatelse av helsehjelp føre til vesentlig helseskade, og vi må ha vurdert om pasienten er samtykkekompetent.

Alle tiltak bør være tillitsskapende

Om vi klarer å utøve god pleie og omsorg ved å skape tillit, trenger vi kanskje ikke å tenke på de andre punktene i loven. Da kan vi forhåpentligvis unngå å bruke tvang. For når vi tenker tillitsskapende tiltak og lykkes i å gjennomføre tiltakene, kan det bidra til at vi slipper å komme i situasjoner hvor vi må bruke tvang. Som sykepleier mener jeg derfor at vi alltid skal tenke at tiltakene vi gjennomfører, skal være tillitsskapende.

Hva tror du vil gjøre pasienten trygg?

Tillitsskapende tiltak er tiltak som gjør at pasienten stoler på deg og kjenner seg trygg. Det handler om å skape trygge relasjoner (4). Når du skal tenke tillitsskapende tiltak, kan du derfor ta utgangspunkt i hva du tror vil gjøre pasienten trygg. Det kan handle om at du viser at du har kunnskap og er trygg i deg selv. I møte med pasienter med demens kan det også handle om at du viser at du kjenner pasienten og hans eller hennes livshistorie. Det er også i tråd med en personsentrert tilnærming (5).

«Det er stor forskjell på den som hører, og den som ikke hører.»

Å skape tillit kan handle om noe så enkelt, men samtidig vanskelig, som å bruke tid og vise ro. Det sies at 80 prosent av kommunikasjonen foregår nonverbalt, altså gjennom kroppsspråket. I min doktoravhandling, hvor jeg intervjuet beboere med demens i sykehjem, kommenterte en av beboerne at: «Det er stor forskjell på den som hører, og den som ikke hører.» Med det mente beboeren at hun merket når pleiere ikke var «til stede» i det de gjorde, at de ikke var oppmerksomme og lyttet til det hun sa. Du viser gjennom holdningene dine og kroppsspråket ditt om du er til stede eller om du er på vei videre. Ofte har vi det travelt som sykepleiere. Som sykepleiere i møte med personer med demens er det ekstra viktig at vi er til stede i øyeblikket.

«Vi må tørre å bruke våre kreative evner og tanker.»

I tillegg til punktene og forslagene over må vi som sykepleiere våge å tenke «utenfor boksen». Vi må tørre å bruke våre kreative evner og tanker. Det er ikke alltid vi finner løsningene i en bok eller i en forskningsartikkel. Noen ganger må vi tenke helt nytt og kanskje annerledes. Et tiltak som har fungert for én person, vil kanskje ikke fungere for en annen.

Konklusjon

Som sykepleiere har vi ansvar for det enkelte liv som legges i våre hender. Dermed må pasientene ha tillit til oss. I møte med personer med demens, som er spesielt sårbare, er tillit ekstra viktig. Tillitsskapende tiltak som er i tråd med både etikk og lovverk, vil langt på vei hjelpe oss å skape gode relasjoner. På den måten kan vi unngå uønsket bruk av tvang eller krenke pasienten.

Referanser

1. Løgstrup KE. Den etiske fordring. Århus: Klim; 2010.
2. Heggstad AKT. Etikk i klinisk sjukepleie. 2. utg. Oslo: Samlaget; 2022.
3. Lov 2. juli 1999 nr. 63 om pasient- og brukerrettigheter (pasient- og brukerrettighetsloven). Tilgjengelig fra: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-63#KAPITTEL_5 (nedlastet 22.08.2022).
4. Hem MH, Gjerberg E, Pedersen R, Førde R. Pleie og omsorg i grenselandet mellom frivillighet og tvang. Sykepleien Forskning. 2010;5(4):294–301. DOI: [10.4220/sykepleienf.2011.0007](https://doi.org/10.4220/sykepleienf.2011.0007)
5. Brooker D, Deschington T. Nasjonalt kompetansesenter for aldring og helse. Personsentrert demensomsorg: veien til bedre tjenester. Tønsberg: Nasjonalt kompetansesenter for aldring og helse, Forlaget Aldring og helse; 2013.